

Megjegyzések, kiegészítések

VISSZHANG - LXIII. évfolyam, 36. szám, 2019. szeptember 6.

Nagy érdeklődéssel olvastam Standeisky Éva részletes történelmi elemzését édesanyám, Kálmán Kata *Tiborc* és *Tiborc új arca* című albumairól. (*Janus-arcú Tiborc*, *ÉS*, 2019/33., aug. 16.) Van azonban néhány észrevételem, főleg a cikk első részéhez.

A cikk szerzője édesapám, Hevesy Iván nézeteit több megjegyzésben is az akkori (30-as évekbeli) kommunista párthoz közelállónak igyekszik bemutatni, holott ő sohasem volt kommunista. Mindig szocialistának vallotta magát (a Szociáldemokrata Párt oktatási munkájának keretében művészettörténeti előadásokat tartott munkásoknak), de elve volt, hogy egyetlen pártba sem lép be. Önálló gondolkodású ember volt, és nagyon is individualista egyéniség. Az a feltételezés, hogy az új családi házuk stílusa összefüggésben lett volna bármilyen pártdoktrína változásával, éppolyan abszurd, mint amennyire sértő.

Sajnálatosnak tartom, hogy Standeisky Éva Kálmán Kata *Tiborc*-albumának képeit nem igazán értékeli. „Jó fényképeknek” nevezi, de mindjárt hozzáteszi: *„Hírnevüket azonban elsősorban nem szakmai-művészi kvalitásuknak köszönheték, hanem megjelenésük körülményeinek.”* Természetesen minden könyv sikerét növeli, ha szép kiállításban és karácsony előtt jelenik meg, de ez az album nem csak pillanatnyi sikert jelentett. Kálmán Katát beemelte a magyar fotóművészetbe, máig is a szociofotó jelentős képviselőjének tartják. „A magyar fotográfia történetének egyik legfontosabb albuma” – írta róla Kincses Károly 1999-ben. (A cikkben idézett könyvben.)

Standeisky nem lát a képekben társadalmi mondanivalót, szerinte az csak *„a bevezetővel és a képmagyarázatokkal ideologikussá tett tematikus fotóválogatás”*. A fotók szereplőit szerinte *„nem maguk a képek, hanem az írott kiegészítések általánosították Tiborccá”*. Több korabeli kritikus és későbbi elemző nem így látta, például Albertini Béla, aki könyvében Bálint György szavait idézi: *„Kálmán Kata könyvében csak arcokat látunk, az örök Tiborc sokféle és mégis mindig egyformán számonkérő arcát. Itt a képeken van a hangsúly és a szöveg illusztrálja őket.”* (*Pesti Napló*, 1937. In: *A magyar szociofotó története a kezdetektől a második világháború végéig*, Magyar Fotográfiai Múzeum, 1997, 120. o.)

Hevesy Ivánnak is ezért jutott eszébe a *Tiborc* a címadáshoz, Móricz Zsigmond bevezetője is a képek ihletésére született. Kálmán Kata a naplójában leírja, hogy Móricz csak azért vállalta el a bevezető írását, mert a képek mély hatást tettek rá. (Kálmán Kata: *A Csibe-ügy*, Palatinus, 2012. 6. o.)

Más volt a helyzet Boldizsár Iván szövegével. Kálmán Kata a rövid bevezetőn kívül nem akart semmi más, magyarázó szöveget. Édesapám később úgy beszélt erről, hogy a kiadó ragaszkodott hozzá, mert attól félt, hogy egy szöveg nélküli képes albumot az emberek átlapoznak a könyvesboltban és nem veszik meg. Boldizsár későbbi visszaemlékezése szerint viszont, mivel egy falukutató könyvsorozatban jelent meg, *„...nem elég, ha az olvasó elámul és megrendül. Azt akarjuk, hogy tudja, miért ilyenek, mitől lettek ilyenek ezek a Tiborcok”*. Így találták ki Szabó Zoltán és Kovács Imre javaslatára az *„Írott képek”*-et.

Boldizsár ugyanitt nagyon őszintén leírta a kiadóban zajló vitát. Amikor először szóba került a szövegírás, *„Kálmán Kata elhúzta a száját: »Minek? A fotók önmagukért beszélnek.« Végül elfogadta: »...Nem bánom«* – mondta meggyőződés nélkül. Ez is maradt a kapcsolatunk a következő években. Az én szövegeimet, (...) mint szükséges rosszat elfogadta, de fölöslegesnek tartotta.” (Boldizsár Iván: *A lebegők*, Magvető Könyvkiadó, Bp., 1989. 457 o.) Mi, a családjunkban sohasem szerettük a Boldizsár leírásait, dagályosnak, mesterkéltnak találtuk.

Az új *Tiborc* készítéséhez csak annyit szeretnék hozzáfűzni, hogy ennek gondolata közvetlenül a háború

után megszületett. Szüleim többször beszéltek arról, hogy fel kellene keresni a régi album szereplőit, megnézni, hogyan változott az életük. A családi emlékezeten kívül Boldizsár Iván is úgy írja le, hogy neki is ez jutott eszébe akkor, és „ez volt Kálmán Kataék első gondolata is, amikor negyvenöt kora nyarán először találkoztunk” (i. m. 469. o.). Többféle – magánéleti és egyéb – probléma miatt azonban csak 1953-tól került sor a megvalósításra. Az ötlet még egy demokratikus, igazságos korszak reményében jött létre, amikor megvalósult, a diktatúra éveiben voltunk.

(A szerző Hevesy Iván és Kálmán Kata lánya)